

Yapaylaştırılmış Doğa

DENİZ ASLAN *

"Doğaya adapte edilen ve çevreyi algılayışımıza yeni boyutlar getiren mühendislik yapıları, doğanın değişkenliği ve dönüşme potansiyelinin yanında doğadan ayrışır, erimez, okunaklılığını korur. Bu insanın meraklı, dönüştürücü, aydınlatıcı aklıdır. Bu da kültürlenmiş peyzajdan başka bir şey değildir."

Yapaylaştırılmış doğa bir bakışa göre ürkütücü, korkunç bir şey; bir başka bakışa göre insana dair bir şeydir. Buna "kültürlenmiş doğa" da diyebiliriz. Bu metin biraz şeytanın avukatlığını üstlenecek. Herhalde doğanın doğaldan uzaklaştığı en büyük insan üretimi kenttir. Kentin içine hapsedilen doğada; saksının içine hapsedilen bitkinin kökleriyle saksıdaki tüm toprağı tüketmesi gibi, artık toprak, doğa değildir. Kent tıpkı saksıdaki ağaç gibi içindeki doğaya geri dönüp onu kendi sentetik kökleriyle sarmalayacak, tüketecek, dönüştürecektir. Burada dönüşümün dili, tutarlılığı, kentliliği, tasarlanmışlık düzeyi, zekâ ile olan ilişkisi önem kazanacaktır. Belki bu noktada "implant"lardan bahsetmek olası olacaktır. İstanbul örneğindeki gibi tüneller, kavşaklar, ıslah edilen dereler, geçişler (toprak altı, toprak üstü) doğal eşikleri törpüleyecektir. Ancak yine İstanbul'daki gibi tasarlanmamış, hatta mühendislik yapısı olarak bile kavramakta güçlük çekeceğimiz, irkileceğimiz sonuçlar, onun kurgudan uzak farkındalık düzeyinin düşüklüğüyle açıklanabilir. Yoksa sorun, kent içindeki tutsak doğayı ellemek değildir.

Doğa içine ya da kentsel alanlara ekilen mimarileşen alt yapılar (yollar, uçan yollar, köprüler, bentler, mendirekler, liman yapıları, enerji transfer hatları, tüneller, raylı hatlar, akustik bariyerler, rüzgâr bariyerleri vs...) el değmemiş doğayla veya kentsel doğayla kurdukları ilişki bağlamında yeni peyzajlar oluştururlar. Bir implant operasyoneldir. Bu da hafızayı askıya almayı, kazımayı, tutunmayı, ancak hafızaya geri dönmeyi bilmek demektir. Bu süreç bir tür bilinç kaybına sebep oluyorsa, evrimleşmeden uzaklaşıyorsa, betonlaşma kelimesinin olumsuz nitelemesinin öznesi oluyor demektir. Örneğin Japonya'nın

2

3

4

4

5

başı çektiği Asya Su Yolları (nehirleri) rehabilitasyon ağı, bu kavrayışın hem zarif hem de acımasız örnekleriyle doludur. Belki içerik olarak biraz uzak da olsa, "landart" konuyla ilişkimizi anlamamızda başvurulacak deneysel bir paket olarak bize yol gösterebilir.

Yerin tanınması, *topos* ile kurulan akli ve fiziksel ilişki, yankıların toplanması, işlenmesi, fiziksel çevrenin kurgulanması ve yeniden yer olarak yaşamın sürmesi, modern toplumun yol haritasıdır.

"20. yüzyılın en önemli malzemesi olan beton, öncelikle megarüktürler (barajlar, viyadükler, köprüler, kanallar, kıyılar) için önemli bir kullanım aracı olmuştur. Her türlü plastisiteyi elde etmek beton ve kalıp teknolojileriyle mümkündür. Özellikle baraj gibi karmaşık mühendislik yapılarıyla tüm ölçek dışı varlıklarının yanı sıra, bir anlamda doğa dışı duruşlarıyla da, bir o kadar yalın arakesit resimler vermektedir. Bu gri-beyaz canavarlar, betona, doğaya denk bir duruş getirmişlerdir. Modern insanın arkitektonik kültüründe önemli bir genetik zincirin parçası olan beton topraktan doğmuştur. Bu modern yapılar belki de insanoğlunun doğa ile kurduğu en bütünlük, gerçek anlamda öze yönelik en doğal dildir. Bu dev yapılar, tıpkı bir doğa nesnesi gibi evrimleşmişlerdir ve yeni doğa resimlerini insan algısına sunarlar. Bu mühendislik yapıları gri renkleriyle doğaya denk bir duruşu doğada erimeyi vaat ederken, beyaz renkleriyle de aklın doğa içindeki görünürlüğünü gündeme

getirmektedirler. Bu duruş zamanın geriye doğru işlememesi ile özdeşdir, bulunduğu zaman dilimini tarif eder. Bu boyutuyla doğanın döngüselligi yanında doğadan ayrışır, erimez, okunaklılığını korur."¹

Bu metin, insanın doğayı biçimlemesinin tarihsel bir çözümlemesi peşinde olmamakla beraber, doğayı yeniden kullanan kıta ölçeğindeki denemelerin varlığını da hatırlatmayı görev bilmektedir. Karadeniz'i Haliç'e bağlama fikri çok da uzağımızda değildir. Süveyş Kanalı, Panama Kanalı, Hollanda Okyanus eşikleri ve yapıları deneyimi ya da Orta Avrupa su ticaret yolları ve su asansörleri bu büyük dokunuşlardan sadece bazılarıdır. Dev baraj yapıları ve arka planda dönüşen doğa, zaman zaman kültürleri yutan bu canavarları yine de doğanın dışına itmez. Doğal olayların doğayı dönüştürmesindeki büyük gücün yanında aslında son derece masum bile kalabilirler. Bu nedenle doğa bildiğimiz pitoresk resim değildir. "Doğanın kendi içsel değişimini ve kavgasını fark etmemek de insan aklına uygun değildir."

Yaşanan olumsuz etkiler veya doğa dışı olma sorunu, tekrar etmek gerekirse, yerin farkında olmamak, ölçeksizlik ve adapte olamamanın sonucudur. Adapte olmuş yapılar doğaldır, yapaylaştırılmış doğa estetikdir, yeniden doğadır. Bu spekülatif metin doğaya verilen korkunç ve geri dönülmez zararları aklamak için değil, kendimize olan güven ve saygımızı ayağa kaldırmak üzere kaleme alınmıştır.

* Dr., mimar

- 2 Japonya'da toprağı tutmak için uygulanan grid strüktürler, artık doğayı kent içinde yeni bir biçime sokuyor.
- 3, 6 Japonya'da toprak kaymasını engellemek için kullanılan bir diğer eleman ise deniz kıyı gizgisini yeniden tanımlayan tetrapodlar.
- 4 Kentin içine dahil edilen doğanın yanı sıra, kentsel alan da doğanın içine yerleştiriliyor, Dubai örneğinde olduğu üzere.
- 5 Sao Paulo'yu Atlantik kıyılanna bağlayan otoyol Rodovia Anchieta.